

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

**Донецького державного університету
управління**

ТОМ XVI

**Серія “Економіка”
Випуск 296 “Проблеми та
перспективи забезпечення
стабільного соціально-
економічного розвитку”**

Частина II

Маріуполь 2015

ББК 65.050+67.3

С 23

Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку». Серія «Економіка». Т. XVI, вип. 296. Ч. II. - Маріуполь, ДонДУУ, 2015. – 108.

Засновник: Донецький державний університет управління

Редакційна колегія:

головний редактор – д.держ. упр., проф. Марова С.Ф.;

заступник головного редактора – д.е.н., доц. Балусева О.В.;

д.е.н., проф., академік НАН України Амоша О.І. (Інститут економіки промисловості НАН України);

д.е.н., проф., Бардась А.В. (Державний вищий навчальний заклад « Національний гірничий університет»);

д.соц.н., проф., Бурега В.В. (національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»);

д.е.н., проф., Дубницький В.І. (Український державний хіміко-технологічний університет);

д.е.н., проф., Дятлова В.В. (Донецький державний університет управління);

д.е.н., проф., Прокопенко О.В. (Сумський державний університет);

д.е.н., проф., Смерічевський С.Ф. (Донецький державний університет управління);

д.е.н., проф., Солоха Д.В. (Київський національний університет культури і мистецтв);

д.е.н., проф., Сохнич А.Я. (Львівський національний аграрний університет Міністерства аграрної політики та продовольства України);

д.держ. упр., Токарева В.І. (Донецький державний університет управління);

д.ю.н., проф., чл.-кор. НаПрН України Устименко В.А. (Інститут економіко-правових досліджень НАН України)

Збірник розрахований на науковців, працівників органів державної влади і органів місцевого самоврядування, викладачів вищої школи, аспірантів, магістрів і студентів.

Затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 р. № 1328 як фахове видання з економічних наук.

Адреса редакції: 87535, м. Маріуполь, вул. Карпінського, 58.

Телефон: (0629)38-97-74

Видається за рішенням Вченої ради ДонДУУ.

**© Донецький державний
університет управління,
2015**

ЗМІСТ:

Буряк Є.В. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА КЛАСТЕРНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗНАНЬ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ.....	6
ГУЛАК Д.В. КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ.....	15
ДЕГТЯРЬОВА О.В. ПРИНЦИПИ ПРОГНОЗУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	24
КАРЛОВА О.А., ЯЦЕНКО О. В. ЖИТЛОВЕ ОБЛАШТУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАЛУЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІМІДЖУ РЕГІОНІВ.....	33
КОВАЛЕНКО Ю. О. ПРОЦЕСИ АСИМЕТРІЇ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	44
ПАНКОВА Л.І. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	54
ПОТАПЕНКО Т.П. ДІАГНОСТУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ.....	70
СОЛОХА Д.В., СКІБСЬКА К.О. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ІННОВАЦІЙНО-КЛАСТЕРНИЙ РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	79
СЬОМКІНА Т.В., СТЕЛЬМАШЕНКО О.О. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	87
ФІНАГІНА О.В., ЗІНЧЕНКО О.А. РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕОРІЯ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТЕРИТОРІЙ.....	94

СОДЕРЖАНИЕ:

Буряк Е.В. ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И КЛАСТЕРНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ПРОЦЕССА СОЦИАЛИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ ЗНАНИЙ РЕГИОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА.....	6
ГУЛАК Д.В. КЛАСТЕРНАЯ ПОЛИТИКА СТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ	15
ДЕГТЯРЕВА О.В. ПРИНЦИПЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИКЛИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИКИ.....	24
КАРЛОВА Е.А., ЯЦЕНКО О. В. ЖИЛИЩНОЕ ОБУСТРОЙСТВО СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ИМИДЖА РЕГИОНОВ.....	33
КОВАЛЕНКО Ю. О. ПРОЦЕССЫ АСИММЕТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ ИНФОРМАЦИОННОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	44
ПАНКОВА Л.И. МИРОВОЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ КЛАСТЕРНОЙ ПОЛИТИКИ.....	54
ПОТАПЕНКО Т.П. ДИАГНОСТИРОВАНИЕ ПРИОРИТЕТОВ РЕГИОНАЛЬНОЙ КЛАСТЕРНОЙ ПОЛИТИКИ РАЗВИТИЯ СТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА.....	70
СОЛОХА Д.В., СКИБСКАЯ Е.А. СОЦИАЛИЗАЦИЯ И ИННОВАЦИОННО-КЛАСТЕРНОЕ РАЗВИТИЕ СТРОИТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ.....	79
СЕМКИНА Т.В., СТЕЛЬМАШЕНКО О.О. ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ И КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ.....	87
ФИНАГИНА О.В., ЗИНЧЕНКО О.А. РЕГИОНАЛЬНЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА ТЕРРИТОРИЙ.....	94

CONTENT:

Buriak Y.V. INTEGRATION APPROACHES AND THE CLUSTER PRIORITIES OF THE SOCIALIZATION PROCESS IN THE SYSTEM OF REGIONAL KNOWLEDGE MANAGEMENT.....	6
HULAK D.V. CLUSTER POLICY OF THE CONSTRUCTION COMPLEX OF THE REGIONS OF UKRAINE: PRESENTATION OF FORMATION	15
DEHTIAROVA O.V. PRINCIPLES OF FORECASTING PRODUCTION AND BUSINESS ACTIVITIES OF ENTERPRISES UNDER CIRCULAR ECONOMY.....	24
KARLOVA O.A., YATSENKO O.V. HOUSING AND INFRASTRUCTURE IN RURAL AREAS: TOPICAL ISSUES OF SOCIALIZATION AND INVOLVEMENT OF THE SOCIAL POTENTIAL OF THE IMAGE REGIONS.....	33
KOVALENKO Y.O. THE PROCESSES OF REGIONAL ASYMMETRIES IN INFORMATION MANAGEMENT: PROBLEMS AND PROSPECTS OF RESEARCH.....	44
PANKOVA L.I. WORLD EXPERIENCE OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF REGIONAL CLUSTER POLICY	54
POTAPENKO T.P. DIAGNOSIS OF THE PRIORITIES OF THE REGIONAL CLUSTER POLICY THE DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY.....	70
SOLOKHA D.V., SKIBSKA K.O. SOCIALIZATION AND INNOVATION-CLUSTER DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION SPHERE OF UKRAINE'S REGIONS.....	79
SOMKINA T.V., STELMASHENKO O.O. INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A TOOL TO IMPROVE THE EFFICIENCY AND QUALITY OF EDUCATION.....	87
FINAHINA O.V., ZINCHENKO O.A. REGIONAL MANAGEMENT: THEORY OF IMAGE FORMATION, TERRITORIES.....	94

2. Stiglitz J.E. (2002) Information and the Change in the Paradigm in Economics. American Economic Review, 2002. Vol. 92, № 3. 460 p.

3. Евдокимов В.В. Асиметрія бухгалтерської інформації та шляхи її мінімізації. Міжнародний збірник наукових праць. Вип. 3(21) с.135-146. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/838/1/135.pdf>

4. Коваленко Ю.О. Теоретичні аспекти управління регіональною інформаційною асиметрією. *Економіка, фінанси, право*. Науковий журнал. №12. Дніпропетровськ, 2014. С.87-94

5. Манн Р. В. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонального менеджменту: особливості, проблеми, перспективи. Монографія. Донецьк: «ВІК», 2013. 382 с.

6. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки. Закон України від 09.01.2007 № 537-V URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

7. Регіони України 2015: статистичний збірник. Відповідальний за випуск І.М.Жук; Державна служба статистики України. Київ, 2015. 681 с.

8. Львів у цифрах. URL: <https://itcluster.lviv.ua/about-us/lviv/>

9. Зарплати програмістів (декабрь 2011). URL: <http://dou.ua/lenta/articles/developers-salaries-december-2011>

УДК 332.1: 336.1

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

**ПАНКОВА Л.І., к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та бізнес-адміністрування
Черкаський державний технологічний
університет**

У статті проаналізовано світовий досвід формування та реалізації кластерної політики. Розглянуто рекомендаційні положення міжнародних науково-дослідних організацій в напрямку розвитку процесів кластерізації. Проведено огляд основних підходів країн світу до реалізації державної кластерної політики. Визначено трьохрівневий підхід до формування та реалізації кластерної політики в Європі (наднаціональний, національний та регіональний рівень). Досліджено характер інституційної взаємодії у формуванні та реалізації кластерної політики ЄС та визначено його як каталітичний в сфері інноваційного розвитку територій, селективний в напрямку фінансової підтримки кластерних ініціатив та координаційний щодо

розподілу сфери відповідальності. Зазначено, що в Україні характер інституційної взаємодії в площині формування та реалізації кластерної політики невизначено, що обумовлено: нестійкою політичною ситуацією, проведенням процесів децентралізації, активних, але незавершених реформ, не інтегрованістю принципів кластерної політики в діяльність державних та регіональних органів влади.

Ключові слова: кластерна політика; процеси кластеризації; світовий досвід формування та реалізації кластерної політики; регіональна політика; інституційна взаємодія.

В статье проанализирован мировой опыт формирования и реализации кластерной политики. Рассмотрены рекомендационные положения международных научно-исследовательских организаций в направлении развития процессов кластеризации. Проведен обзор основных подходов стран мира к реализации государственной кластерной политики. Определен трехуровневый подход к формированию и реализации кластерной политики в Европе (наднациональный, национальный и региональный уровень). Исследован характер институционального взаимодействия в формировании и реализации кластерной политики ЕС и определен как каталитический в сфере инновационного развития территорий, селективный в направлении финансовой поддержки кластерных инициатив и координационный по распределению сферы ответственности. Отмечено, что в Украине характер институционального взаимодействия в плоскости формирования и реализации кластерной политики неопределён, что обусловлено: неустойчивой политической ситуацией, проведением процессов децентрализации, активными, но незавершёнными реформами не интегрированностью принципов кластерной политики в деятельность государственных и региональных органов власти.

Ключевые слова: кластерная политика; процессы кластеризации; мировой опыт формирования и реализации кластерной политики; региональная политика; институциональное взаимодействие.

The article analyzes the global experience in the formation and implementation of cluster policy. Considered recommendations of international research organizations in the direction of the development of clustering processes. A review of the main approaches of the countries of the world to the implementation of the state cluster policy was conducted. A three-level approach to the formation and implementation of cluster policy in Europe (supranational, national and regional level) has been defined. The nature of institutional interaction in the formation and implementation of the EU cluster policy is investigated and identified as catalytic in the field of innovative development of territories, selective in the direction of financial support for cluster initiatives and coordinating the distribution of responsibilities. It is noted that in Ukraine the nature of institutional interaction in the formation and implementation of cluster policy is uncertain, which is due to: unstable political situation, decentralization processes, active but incomplete reforms not integrated with the principles of cluster policy in state and regional authorities.

Keywords: cluster policy; clustering processes; world experience in the formation and implementation of cluster policy; regional policy, institutional interaction.

Постановка проблеми. Світова економіка має значний досвід у становленні та функціонуванні кластерів, який доцільно досліджувати та враховувати при формуванні та реалізації кластерної політики регіонів України. Аналітика засвідчує, що найбільшого рівня розвитку досягають ті території, які плідно взаємодіють між наукою, бізнесом і державою. Безсумнівно, кожна структура має свої ключові інтереси, сфери планування, географію діяльності, проте консолідація їх зусиль навколо спільної мети формують передумови для розвитку конкурентного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження світового досвіду формування кластерів та особливостей кластерної політики в різних країнах здійснені в працях як вітчизняних так зарубіжних вчених, зокрема: М.Е. Портера, М.П. Войнарєнка, С.І. Соколенка, О.В. Фінагіної, Проданової Л.В., А.С. Сурай, Д.В. Гулак та багатьох інших. Результати аналізу наукових праць свідчать про орієнтацію сучасної регіональної політики провідних країн світу на адаптацію кластерної моделі для розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Метою статті є аналітичне дослідження світового досвіду формування та реалізації кластерної політики, адаптація передових здобутків країн світу щодо розвитку кластерних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виклики, що стоять перед державами пострадянської системи щодо пребудови зовнішньої та внутрішньої політики, євроінтеграційні процеси обумовлюють необхідність вивчення, аналізу та адаптації економічної політики до інституційних особливостей європейської економіки, рушійною силою розвитку якої загально визнано процеси кластеризації.

Інтерес до кластерного інноваційного розвитку у другій половині ХХ ст. постійно зростає, поки не набув вибухового характеру і не охопив в 1980-1990рр. спочатку Північну Америку і Європу, згодом і нові промислові країни. Цей інтерес був викликаний перш за все успіхами об'єднання компаній Силіконової Долини (штат Каліфорнія, США). В рамках кластеру «Силіконова Долина» лише за період з 1991 по 2001рр. венчурні інвестиції збільшились з 2 млрд. дол. до 68,8 млрд. дол. [1, с.23.].

Процеси кластеризації набувають все більшого розвитку в багатьох країнах світу. Розглянемо та проаналізуємо міжнародні підходи до формування та реалізації кластерної політики. Лідерами процесів кластеризації стали Фінляндія, Франція, Японія, Італія, США та інші. Але розвиток кластерів в кожній країні пройшов свій шлях становлення. З метою адаптації існуючого світового досвіду до реалій розвитку економічного середовища України необхідно вивчити особливості кластерутворення на міжнародній арені, що дозволить скоротити помилкові рішення у формуванні та реалізації вітчизняної кластерної політики.

Європейська спільнота приділяє багато уваги процесам кластероутворення.

Основні зусилля зосереджені на акумулюванні передового досвіду, зміцнення та поширення кластерних утворень світового рівня. Результати цих зусиль окреслено в оглядових доповідях національної політики країн Євросоюзу. Для того, щоб проаналізувати передові практики реалізації державної кластерної політики в окремих країнах та виокремити найбільш істотні ознаки успішного кластера, доцільно провести огляд досліджень, що знайшли своє відображення в науковій та аналітичній літературі (табл.1).

Як бачим з таблиці 2.1 важливими в напрямку розвитку кластеризації є дослідження OECD – організації, яка одна з небагатьох має міжконтинентальне охоплення, оскільки в вибірку потрапили, зокрема, кластери з Франції, Німеччини, Канади, США, Південної Кореї і Японії [2].

Рекомендаційні дослідження для Європи є базою у напрямку розвитку кластеризації. Так, можна відмітити:

досвід розвитку кластерів в регіоні Верхньої Австрії, а саме доповідь «Кластери та політика кластеризації: керівництво для регіональних і місцевих органів влади» [16], де резюмовано думки експертів ЄС, ЮНІДО, представників національних та регіональних адміністрацій, та ін. спеціалістів;

систему оцінки якості кластерного менеджменту European Cluster Excellence Initiative , що стала базою сертифікації більшості організацій [17.];

зусилля ЄС щодо створення більшого числа кластерів світового рівня в рамках ESCA - Європейський секретаріат по кластерному аналізу, що є проявом загальноєвропейської ініціативи, в якій взяли участь 13 партнерів, щоб запропонувати практичні рекомендації для управління кластерами. Сьогодні ESCA є мережею експертів з більш ніж 30 країн.

У цьому контексті ESCA виконує наступні завдання:

акумулювання передового досвіду за допомогою аналітичних досліджень, маркування кластерів за якістю, що сприяє ефективній організації та управління кластерами;

оцінка кластерних ініціатив та кластерної політики яка проводиться організацією «Ініціатива Європейського союзу (ECEI)» за дорученням ESCA;

підтримка та консалтинг в питаннях розробки кластерних програм [18].

Як уже зазначалося, Ініціатива Європейського союзу щодо вдосконалення кластерів (ECEI), ініційована Європейською комісією з питань підприємництва і промисловості (European Commission DG Enterprise and Industry) розробили методики і інструменти для підтримки кластерних організацій для підвищення їх потенціалу та можливостей в управлінні кластерними мережами. Члени партнерів проекту (ECEI) створили єдиний набір показників якості управління кластерами і розробили систему якості маркування для професійного управління кластерами з метою визнання ефективності та якості кластерної політики у всій Європі. Однак,

Таблиця 1

Світові науково-дослідні організації та їх дослідження в нарядку процесів кластеризації (згруповано автором на основі [2-15])

Організація	Назва дослідження	Результат
1. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD - міжнародна економічна організація розвинених країн, що визнають принципи представницької демократії та вільної ринкової економіки.	Конкурентні регіональні кластери: національна політика та підходи (OECD (2007) Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. Paris: OECD.)	- Представлено структуровані кейси 26 національних програм кластерного розвитку в 14 країнах серед яких: Франція, Німеччина, Канада, США, Південна Корея і Японія - Визначено, що з огляду на розбіжності в трактуванні кластерної політики серед країн, дослідницький інструментарій виявився розмитим.
2. Консалтингова компанія Oxford Research – міжнародна консалтингова компанія, стратегічний науково-дослідний центр, що забезпечує передачу даних і ідеї в найскладніших умовах	Кластерна політика в Європі. Короткий виклад кластерної політики в 31-й європейській країні. (Oxford Research (2008) Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries.)	- Проведено аналіз державних ініціатив, програм та організацій, відповідальних за їх реалізацію.
3. Транснаціональний альянс кластери на шляху покращення та підтримки співпраці. (Transnational Alliance of Clusters Towards Improved Cooperation Support), що координується компанією з розвитку інновацій і підтримки малих та середніх підприємств OSEO (2005).	Проект ТАКТИКА та INNO-Net - проект в області кластерної політики.	- Збірники кращих практик з питань: стимулювання розвитку інновацій в кластерах; застосування кластерного підходу для розвитку галузей; маркетингу і брендування кластерів; оцінки ефектів реалізації кластерної політики, міжнародної кооперації; сприяння ефективної кластеризації ін. - Підтримка і подальше розширення Європейського альянсу кластера.
4. Європейська кластерна обсерваторія (European Cluster Observatory)	Innobarometer on cluster's role in facilitating innovation in Europe	- Проведено статистичний аналіз по всіх європейських країнах з метою виявлення кластерів. - Сформовано: базу даних, що стала основою для подальших досліджень, в тому числі на замовлення Європейської комісії; загально-європейський реєстр спеціалізованих організацій кластерів.
5. Глобальна ініціатива кластерного обстеження (Global Cluster Initiative Survey)	The Cluster Initiative Greenbook. Cluster Initiatives in developing and transition economies	Дві «Зелені книги», які містять аналітику по 238 (перша книга) і 356 (друга книга) кластерам, хоча це лише 10-15% загального числа подібних утворень, ідентифікованих в світовому масштабі.
6. ESCA - Європейський секретаріат по кластерному аналізу був створений одним з партнерів, VDI / VDE Innovation + Technik GmbH	Training: ESCA expert for the benchmarking of cluster organisations, Dresden (Germany), March 2nd/3rd, 2017	Розроблено та запропоновано практичні рекомендації для управління кластерами. Сформовано єдиний набір показників якості управління кластерами та розроблено систему якості маркування.

слід зазначити, що в силу сформованого в Європі розуміння кластерів як організаційного механізму (табл. 1, 2) дослідження, які тут проводяться не зачіпають економічних параметрів їх діяльності, таких як сукупна виручка, інвестиції, витрати на дослідження і розробки.

Таблиця 2

Основні підходи світових лідерів до реалізації державної кластерної політики (згруповано автором на основі [8; 20-15])

Складові кластерної політики	Європейський досвід	Досвід Східної Азії та інших регіонів світу
1. Визначення категорії кластер	Організаційний механізм, який створюється регіональними суб'єктами (бізнес, університети, наукові організації, фінансові інститути та ін.) з метою вирішення спільних проблем і реалізації спільних проєктів.	Сукупність пов'язаних один з одним експортоорієнтованих видів діяльності, які є основними секторами спеціалізації регіону.
2. Самоідентифікація учасників кластера як критерій існування кластера	Присутня. Кластери являють собою інструмент корпоративного управління, що дозволяє учасникам ефективніше взаємодіяти з безпосереднім оточенням (конкурентами, контрагентами, вузами, науковими організаціями, регіональними органами влади та ін.). Компанії повинні розділяти цю концепцію і асоціювати себе з певним кластером.	Відсутня. Кластери виступають інструментом державної політики в сфері промисловості, інновацій, підтримки малого і середнього підприємництва і т. ін. Компанії можуть не знати про те, що таке кластер, але тим не менш вважатися його частиною.
3. Домінуюча процедура відбору кластерів, які претендують на державну підтримку	Оголошення відкритого конкурсу, в якому можуть брати участь будь-які групи організацій, які вважають себе кластером. Можливо умова попереднього схвалення заявки регіональними органами влади.	Визначення кластерів аналітичним шляхом (cluster mapping) або за політичним рішенням.
4. Визначення заходів підтримки	Розробка спільних проєктів учасниками кластера, їх співвідношення з можливими заходами державної підтримки. Держава сприяє процесам самоорганізації і взаємодії учасників кластера, яку координує через центр кластерного розвитку, спеціалізовану організацію розвитку кластера та ін.	На основі аналізу сильних і слабких сторін кластера «зверху» (наприклад, по моделі «ромба Портера») [22].
5. Визначення стратегічних напрямків формування	реалізація політики щодо підтримки кластерів світового рівня на наднаціональному й національному рівнях;	утворення глобальних інноваційних мега-кластерів з активною домінуючою роллю уряду

Продовження табл. 2

<p>кластерних моделей</p>	<p>фінансова підтримка розвитку високотехнологічних секторів; функціонування єдиної глобальної платформи співпраці кластерних структур; стимулювання розвитку Європейської кластерної мережі; формування глобального технологічного партнерства для реалізації проектів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, передачі ліцензій, трансферу технологій [23].</p>	<p>через масштабні державні програми підтримки пріоритетних кластерів, стимулюванням розвитку глобальних дослідницьких мереж, просуванням взаємовигідних технологічних відносин між корпораціями та впровадженням наймасштабніших у світі витрат на наукові дослідження та розробки, що підтвердило стимулюючий вплив кластерних моделей на економічне зростання. [24]</p>
<p>6. Формування інституційної складової взаємодії та взаємовпливу акторів кластерних процесів</p>	<p>Кластероутворення відбувається за рахунок трьохрівневої інституційної підтримки: наднаціональний, національний, регіональний рівень.</p>	<p>Кластери формувалися виключно за підтримки центрального уряду та регіональної влади, керуючись принципом галузевої та регіональної пріоритетності.</p>

Оцінка зосереджена на різних аспектах взаємодії учасників, а саме: число і склад учасників; терміни існування, напрямки діяльності, джерела фінансування, організаційна структура та чисельність персоналу спеціалізованої організації кластера; механізми обліку різних інтересів (в першу чергу бізнесу і державної влади) в її діяльності. По суті, оцінюється не кластер як інтегрована система, а якісний аспект кластерної ініціативи.

На думку автора, доцільно проводити оцінку кластерної політики з привязкою як до економічних, соціальних, інноваційних процесів так і політики держави, що дозволить організувати колаборативне управління не лише в системі Потрійної спіралі (Triple Helix Model), але й в системі Чотириланкової спіралі (Quadruple Helix Model), що перебачає попарну колаборацію інтересів держави, інвесторів, бізнесу та суспільства (населення).

В Україні також накопичений значний масив наукової літератури по проблемі формування ефективної кластерної політики, але її рівень істотно поступається закордонним дослідженням. Це обумовлено перш за все відсутністю інформаційної бази, яка стала формуватися лише відносно недавно у зв'язку із розробкою «Програми підтримки кластерів в Україні: принципи розробки та ключові особливості», яку здійснено за участю Німецької консультативної групи та Інституту економічних досліджень та політичних

консультацій України у 2015 році [19;20]. У більшості ж випадків дослідження стосуються окремих прикладів, рекомендації часто не адаптовані під українські реалії і безпосередньо дублюють зарубіжні практики, тому залишається неясним, в чому саме основні недоліки національних кластерів і які із запропонованих заходів найбільш актуальні.

За результатами аналізу національних програм кластерного розвитку країн, що потрапили до бази дослідження (14 країн) можна спостерігати відмінності в трактуванні кластерної політики, також ознаки того, що інструментарій кластеризації досить нечіткий. Зазначені відмінності можна спостерігати в табл. 2.

Важливим аспектом у дослідженні світового досвіду формування кластерної політики є огляд процесу формування інституційної складової взаємодії та взаємовпливу учасників кластерних процесів.

Особливість кластерної політики Європи полягає у тому, що вона має трьохрівневий прояв:

1. Наднаціональний рівень (формування та реалізація національних та регіональних кластерних програм): Рада високого рівня по кластерам (High Level Advisory Board on Clusters), Європейський Кластерний Альянс (European Cluster Alliance);

2. Національний рівень (міністерства промислового розвитку, фінансів та ін.) - підтримка кластерних програм, що об'єднують бізнес, науку та освіту;

3. Регіональний рівень (регіональні органи влади), що координують питання територіального розвитку.

В країнах Східної Азії кластерна політика в основному проводиться на рівні Центрального уряду та частково на рівні регіональних органів влади.

За результатами міжнародних досліджень було виявлено, що частка приватного сектора в вищих органах управління кластера, перевищує половину, тобто точка зору цієї категорії учасників є вирішальною в реалізації кластерної політики провідних країн світу (рис. 1).

В українських реаліях спостерігається зворотня ситуація. Статус приватного сектора та учасників кластера носить формальний характер. Преважає домінування держави в управлінні вітчизняними кластерами, що відбувається через незбалансований механізм врегулювання приватних та державних інтересів кластероутворення (рис.2).

Спеціалізована організація кластера – це суб'єкт оперативного управління, що передбачає наявність співробітників, для яких розвиток кластера є основним посадовим обов'язком. Регіональні організації з управління кластерами повинні мати структуру, що забезпечує інтеграцію ключових зацікавлених сторін та їх компетенцій. Робочі групи вважаються важливим інструментом не лише для залучення членів кластера, але й стимулювання співпраці, тому у формуванні ефективної кластерної політики

важливим є збалансування інтересів влади та бізнесу. Держава повинна взяти на себе стимулюючі та контролюючі функції.

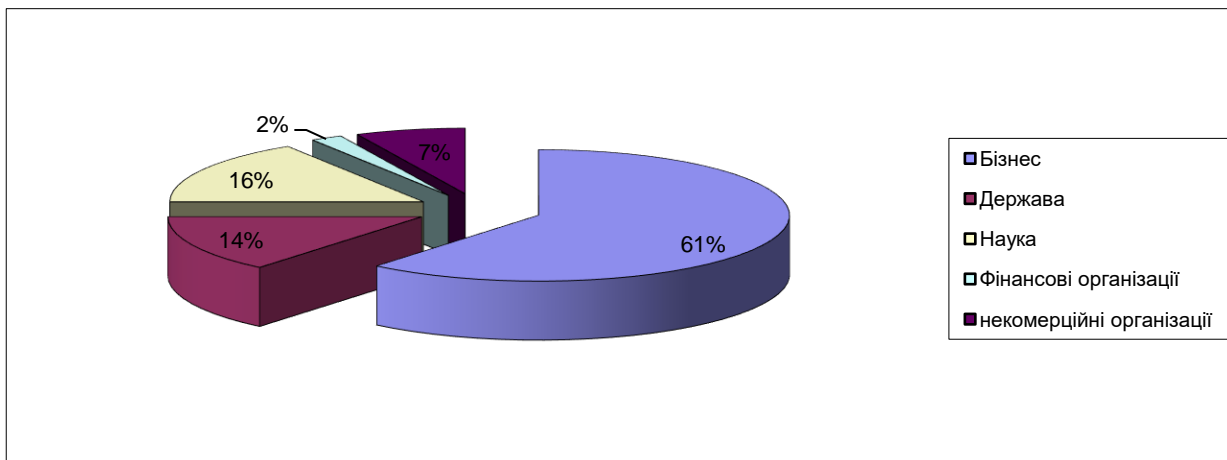

Рис. 1. Склад наглядових рад спеціалізованих організацій кластерів в світі (%) [25, с. 14]

Домінування держави в управлінні українськими кластерами обумовлена також потребою фінансової підтримки кластерних ініціатив. У зарубіжній практиці, як видно з даних рис. 3, структура фінансування диференційована: основну частку приватних коштів складають членські внески, решта – додаткові платні сервіси (проектний менеджмент, семінари та ін.).

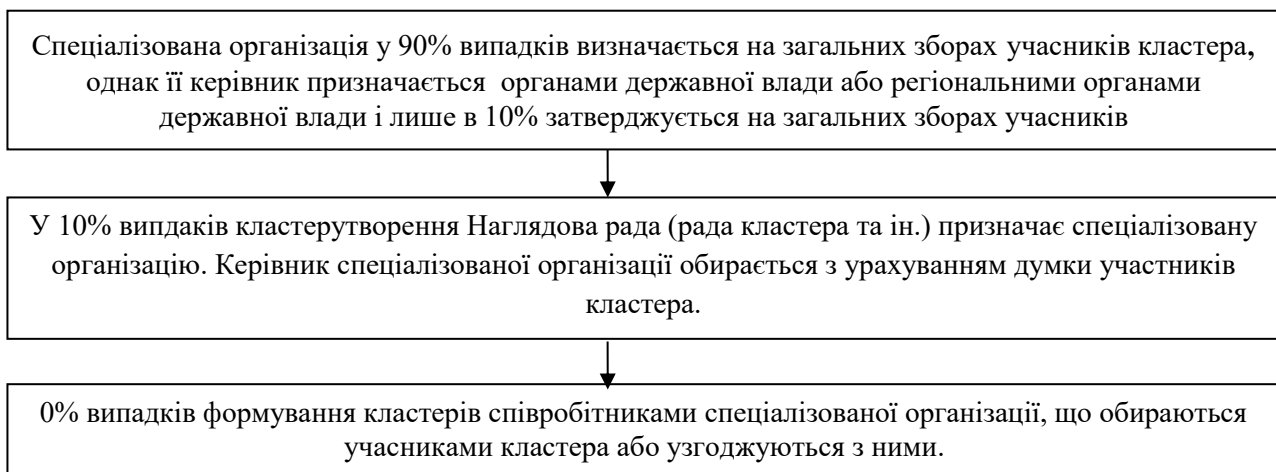

Рис. 2. Ступінь впливу членів кластера на діяльність спеціалізованої організації кластера (визначено автором на основі аналітики практикуючих кластерів України)

Спираючись на досвід Європейського союзу можна стверджувати, що основним елементом ефективного функціонування кластерів є підприємства малого бізнесу. Так, питома вага малих і середніх підприємств - учасників кластерів в країнах ЄС значно перевищує інші категорії учасників (рис.4).

Яскравим прикладом є Австрія, Данія, Німеччина, де доля малих та середніх підприємств в кластерах складає відповідно 68%, 59% та 53% відсотки відповідно.

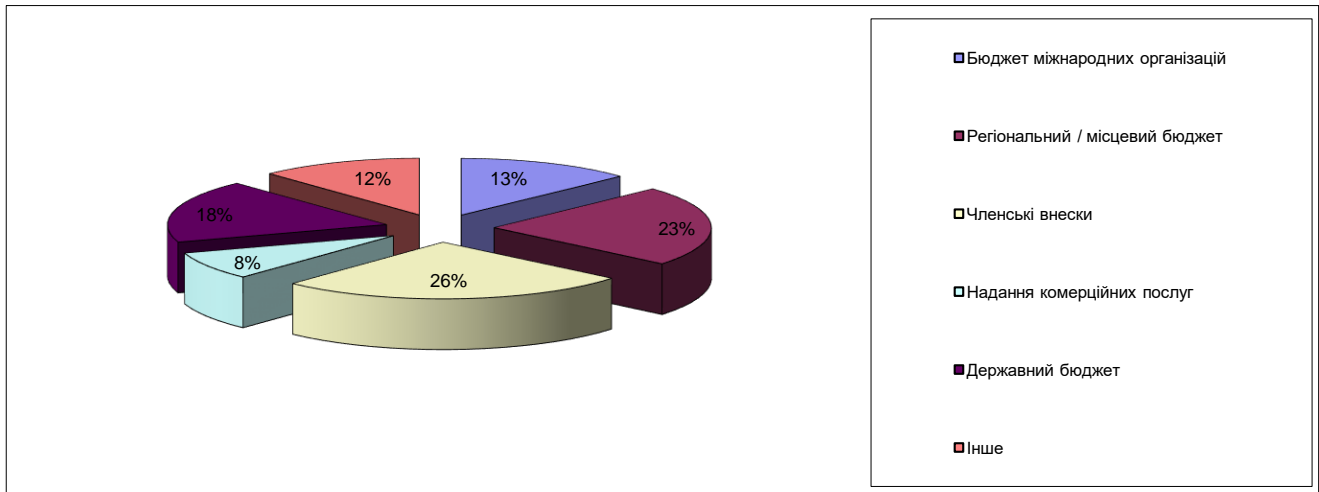

Рис. 3. Структура джерел фінансування спеціалізованих організацій світових кластерів (%) [25, с. 14]

Наявність достатньої кількості в секторах кластеру взаємозалежних підприємств малого та середнього бізнесу є значущим фактором, але не єдиною платформою для виходу на траєкторію саморозвитку, чого не можна досягти без допомоги конкуренції. За Портером, конкуренція стимулює до вдосконалення, сприяє перетіканню людського і фінансового капіталу, залучення найбільш динамічних і виштовхування неефективних суб'єктів за рахунок зростання вартості немобільних факторів виробництва. Важливе формування конкурентних умов між самими учасниками кластеру. Локалізоване змагання підігривається також «небажанням програти сусіду, якого добре знаєш» [22].

Серед важливих аспектів кластерної політики ЄС є:

посилення взаємодії учасників та їх локальної конкуренції з метою розробки та реалізації спільних проєктів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності;

формування спільних науково-дослідних і дослідно-конструкторських проєктів між учасниками і зовнішніми партнерами;

розробка спільних інноваційних проєктів [26].

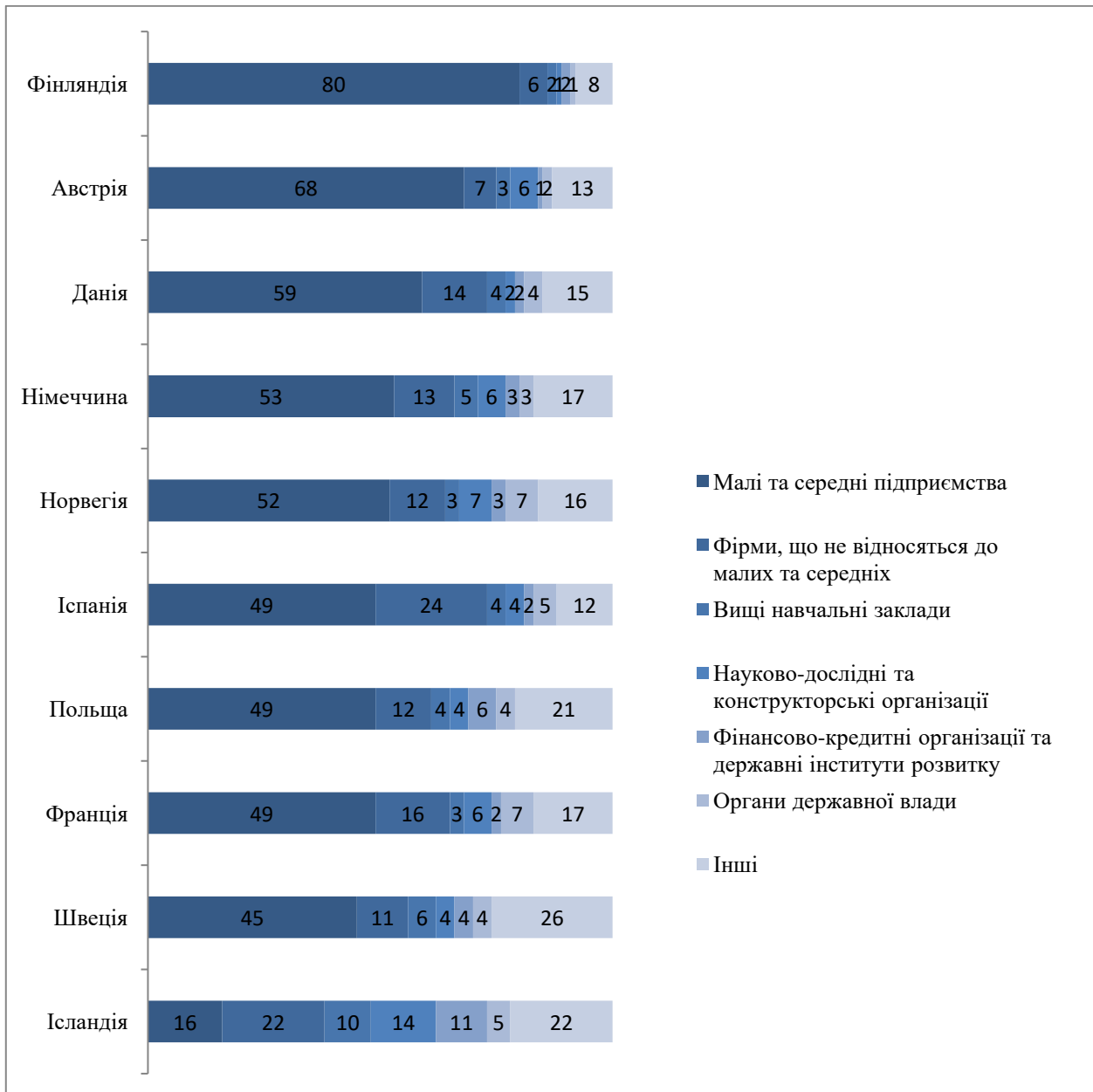

Рис. 4. Питома вага категорій учасників кластерів в країнах ЄС (%) [25, с. 14]

Таким чином, європейська спільнота підкреслює важливість різних типів взаємодії для спеціалізованих організацій кластерних утворень. Разом з тим, українські та європейські кластери відрізняються за рівнем значущості різних типів взаємодії в кластерах (рис. 5). В європейській практиці це – взаємодія між компаніями в кластерах, тоді як в Україні більший акцент робиться на тісний контакт бізнесу з державою (табл.3), можливо тому, що Україна досі залишається платформою для лобістських схем, що реалізують інтереси великого бізнесу, питома вага власників якого зосереджена у владних

структурах. Тому, цілком ймовірно, що представники спеціалізованих організацій вітчизняних кластерів бачать максимальну потребу саме в тісній взаємодії з органами влади, а не в комунікації з бізнес-партнерами. Це призводить до залежності від державної підтримки, формуванню бар'єрів для розвитку малого бізнесу, а отже, і розвитку інноваційної економіки.

Суттєвою відмінністю є також низька взаємодія з іншими кластерами. На думку автора, основною причиною цього є невелика чисельність і малий термін існування кластерів в Україні в порівнянні з країнами ЄС та ін. країнами. Важливим є використання у формуванні вітчизняної кластерної політики такого інструменту як бенчмаркінг кластерів, що дозволить спеціалізованим організаціям уточнити стратегії і програми розвитку: виділити конкурентні переваги, сформуванню вектор технологічного та інноваційного розвитку, розширити можливості партнерства.

Науковець Чужиков В.І. робить декілька важливих висновків щодо характеру інституційної взаємодії в ЄС, орієнтованої на модель підтримки ефективного виробництва (наднаціональна структура → держава → регіон → бізнес):

– по-перше, держава разом з місцевими органами влади виступає своєрідним каталізатором інноваційних зрушень на локальній (чи локалізованій) території, проте співфінансування проекту і розподіл майбутніх прибутків матимуть з боку цих інституцій обмежений характер;

– по-друге, для державних інвестицій, як правило, обираються селективні сфери застосування (наприклад, виробнича та соціальна інфраструктура). При цьому ризики державних і муніципальних інвестицій можна мінімізувати через виокремлення різношвидкісних програм реалізації проекту розбудови інфраструктури й узгодження строків початку функціонування кластерів;

– по-третє, узгодження сфери відповідальності у кластері є надзвичайно важливим з огляду на існуючий і прогнозований локальні ефекти розвитку цієї форми організації виробництва [27, с.81 – 91].

Не зважаючи на те, що на думку Чужикова В.І, для державних інвестицій в Європі, як правило, обираються селективні сфери застосування в процесах кластероутворення, ризики також мінімізуються за рахунок диверсифікації структури джерел фінансування (держава, регіон, міжнародні організації, членські внески тощо).

Характер інституційної взаємодії в площині формування та реалізації кластерної політики в Україні невизначено, хоча і декларується модель в парадигмі відносин «держава-регіон-бізнес». Це пов'язано, передусім, з наступними причинами: нестійкою політичною ситуацією, проведенням процесів децентралізації, активних, але незавершених реформ, принципи кластерної політики не інтегровано в діяльність державних та регіональних органів влади, залишається централізований підхід підтримки інтеграційних процесів.

Таки чином, відбувається інституційний парадокс в системі узгодження інтересів держави, регіону та бізнесу. Інтереси держави реалізуються через домінування в процесах кластерування та інноваційних зрушень в регіонах, шляхом співфінансування та розподілу майбутніх прибутків.

Інтереси бізнесу – фінансові впливання в інновації на умовах нульового ризику за рахунок державних коштів.

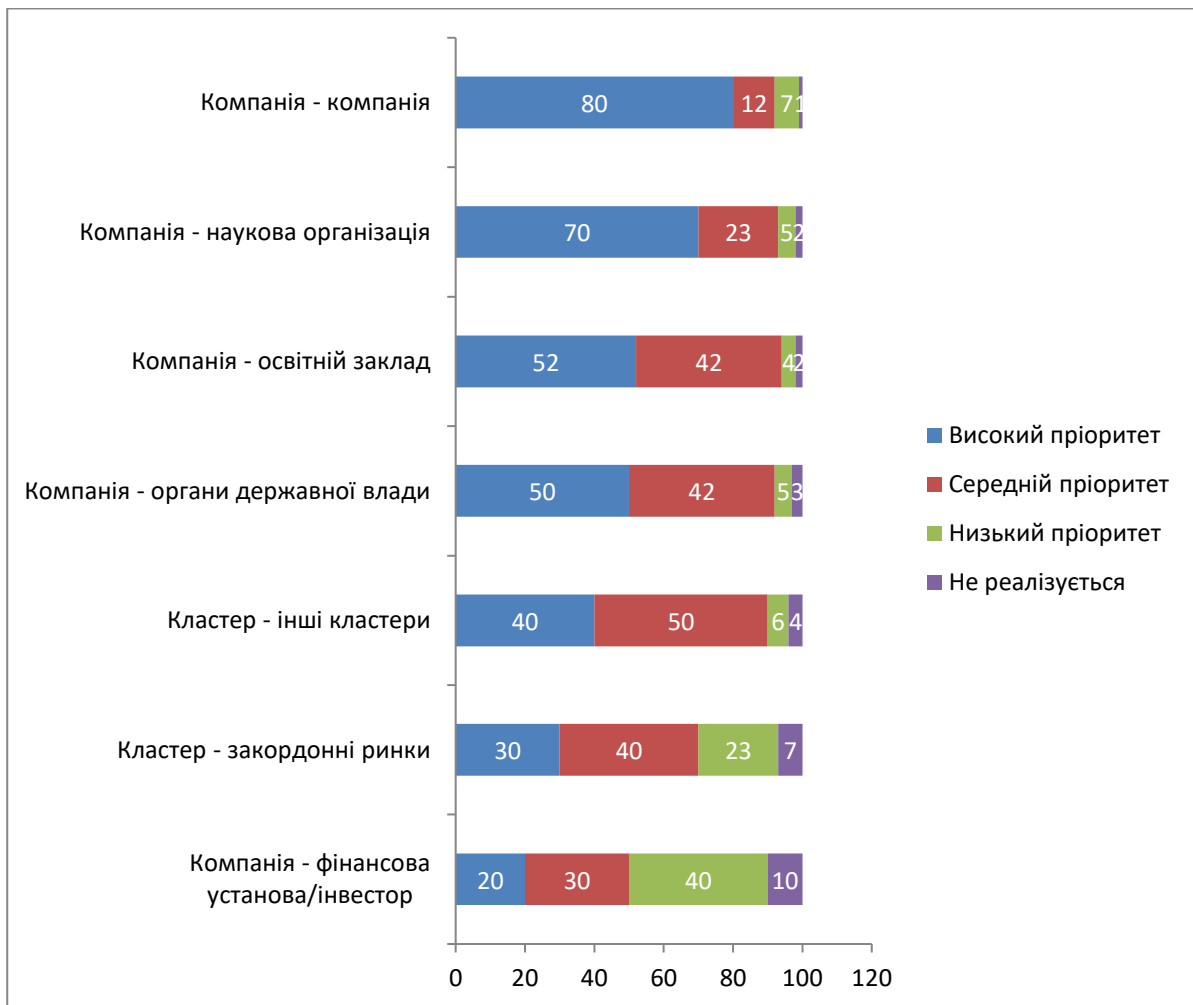

Рис. 5. Рівень значущості різних типів взаємодії в кластерах в країнах ЄС з точки зору пріоритетів діяльності їх спеціалізованих організацій (%) [25]

Все це суперечить базовим правилам, що сформульвані школою Портера по створенню інноваційних кластерів, якими керуються у більшості країн: держава не повинна селективно відбирати потенційних учасників кластерів, їх проекти і пріоритети розвитку для цілей субсидювання; держава може співфінансувати і ініціювати кластери; держава повинна підтримувати існуючі та кластери, що зароджуються у всіх секторах економіки (а не лише в передових або швидкозростаючих), забезпечити на рівні кожного кластера доступну статистику, а також бути готовим виконувати рекомендації [28].

Висновки. Міжнародний досвід показує, що не існує єдиних правил, за якими можна побудувати ефективну кластерну політику регіонального розвитку. Тут все залежить від особливостей розвитку бізнес-середовища конкретного регіону: для однієї території підходить монопрофільна модель кластеризації, для іншого потрібно шукати різноманітні варіанти секторальної диверсифікації, що потребує підтримки регіональних та державних органів влади.

Таблиця 3.

Рівень значущості різних типів взаємодії в кластерах в Україні з точки зору пріоритетів діяльності їх спеціалізованих організацій (%) (розраховано автором на основі аналітики практикуючих кластерів України)

Типи взаємодії в кластерах	Високий (%)	Середній (%)	Низький (%)	Не реалізується (%)
компанія-компанія	50	40	5	5
компанія-наукова організація	40	40	15	5
компанія-освітній заклад	40	40	15	5
компанія-органи державної влади	80	11	8	1
кластер-інші кластери	5	20	50	25
кластер-закордонні ринки	20	30	40	10
компанія/фінансова установа (інвестор)	40	30	20	10

Аналітичний огляд основних підходів країн світу до реалізації державної кластерної політики дозволив виявити основну проблему формування ефективних кластерів в Україні. Вона полягає у системному недоліку консолідації та гармонізації ключових інтересів в режимі колаборативного управління в інституційному та економічному середовищі.

Література:

1. Вишлова-Пилєва І.І. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності регіонального управління: зарубіжний досвід. Кластери як інструмент регіонального розвитку: матеріали науково-практичного семінару (м. Феодосія, 16–20 липня 2012 р.) / За ред. проф. В.В. Мамонової. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2012. – 115 с.

2. OECD (2007) Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. Paris: OECD. URL: <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/competitiveregionalclustersnationalpolicyapproaches.htm>;

3. Oxford Research (2008) Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries. Kristiansand, Norway: Oxford Research AS. URL:

<http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=100146>, дата обращения 24.01.2014;

4. ECEI (2012) The Quality Label for Cluster Organisations – Criteria, Processes, Framework of Implementation. European Cluster Excellence Initiative. URL:: http://www.cluster-excellence.eu/fileadmin/_cluster-excellence/downloads/GOLD-Assessment.pdf, дата обращения 23.07.2014.

5. ECEI (2013) Extension of the European Cluster Observatory: Promoting Better Policies to Develop World-class Clusters in Europe. A Policy Roadmap for Stimulating Emerging Industries. Brussels: European Commission. URL: http://www.emergingindustries.eu/Upload/CMS/Docs/Policy_roadmap.pdf, дата обращения 23.07.2014.

6. Eickelpasch A. (2008) The promotion of regional innovative networks – Lessons from the German InnoRegio-Programme. Paper presented at the Final DISTRICT Conference ‘Innovation Pathways and Knowledge Economy’, April 16, Brussels.

7. European Cluster Observatory (2012) ‘Emerging industries’: Report on the methodology for their classification, on most active and successful newly emerging industrial sectors, and on their geographical localization. Brussels: European Commission. URL: <http://www.clusterobservatory.eu/system/modules/com.gridnine.opencms.modules.eco/providers/getpdf.jsp?uid=4889e7e7-87fd-4a70-a6e2-0c6b170cb890>, дата обращения 23.07.2014.

8. European Cluster Observatory (2013) European Cluster Excellence Scoreboard. Pilot Version. Brussels: European Commission. URL: http://www.emergingindustries.eu/Upload/CMS/Docs/ECES_Pilot.pdf, дата обращения 23.07.2014.

9. European Commission (2006) InnoBarometer on cluster’s role in facilitating innovation in Europe. Brussels: European Commission.

10. European Commission (2007) Innovation Clusters in Europe: A Statistical Analysis and Overview of Current Policy Support. DG Enterprise and Industry Report. Brussels: European Commission. URL: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf, дата обращения 24.09.2014.

11. Florida R.L. (2002) The rise of the creative class: And how it’s transforming work, leisure, community and everyday life. New York: Basic Books.

12. Hagenauer S., Kergel H., Styrzebecher D. (2012) European Cluster Excellence BASELINE – Minimum Requirements for Cluster Organisations. European Cluster Excellence Initiative. URL: http://www.cluster-excellence.eu/fileadmin/_cluster-

excellence/grafiken/20111128_European_Cluster_Excellence_BASELINE_web.pdf, дата обращения 23.07.2014.

13. Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C., 2003, The Cluster Initiative Greenbook. Cluster Initiatives in developing and transition economies. Stockholm: Bromma tryck AB.

14. Innobarometer on cluster's role in facilitating innovation in Europe - Analytical Report (2006). URL: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_187_en.pdf

15. Training: ESCA expert for the benchmarking of cluster organisations, Dresden (Germany), March 2nd/3rd, 2017/ URL: <http://www.cluster-analysis.org/>.

16. INNO Germany AG (2010) Clusters and clustering policy: A guide for regional and local policy makers. Brussels: European Commission. URL: <http://cor.europa.eu/en/Archived/Documents/59e772fa-4526-45c1-b679-1da3bae37f72.pdf>, дата обращения 24.01.2014.

17. Müller L., Lämmer-Gamp T., Meier zu Kôcker G., Christensen T.A. (2012) Clusters are individuals. New findings from the European cluster management and cluster program benchmarking (Vol. II). Berlin: VDI/VDE Innovation + Technik GmbH (VDI/VDE-IT).

18. The European Secretariat for Cluster Analysis (ESCA) URL: <http://www.cluster-analysis.org/>

19. Deutsche Beratergruppe Ukraine. URL: <https://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/de/publikationen/wirtschaftsausblick-ukraine/20>.
http://www.ier.com.ua/ua/archives_papers.php

20. Clusterkonferenz des BMBF am 25. und 26. Februar 2010 in Berlin // Startseite des Bundesministeriums für Bildung und Forschung : website. URL: http://www.bmbf.de/pub/tagungsband_clusterkonferenz_2010.pdf

21. Jappe Heinze A., Baier E., Kroll H. Clusterpolitik: Kriterien für die Evaluati- on von regionalen Clusterinitiativen / Arlette Jappe-Heinze, Elisabeth Baier, Henning Kroll: Fraunhofer Institut System- und Innovationsforschung. Arbeitspapiere Unternehmen und Region. 2008. № 3. URL: <http://isi.fraunhofer.de/isi-de/publ/download/isi08a08/clusterpolitik.pdf>

22. Porter, M. E. On Competition. Boston: Harvard Business School Press, 1998.

23. Рибак Ю. В. Кластерна політика країн Скандинавського регіону у формуванні та ефективному функціонуванні конкурентоспроможних кластерів/ Ю.В.Рибак // Економіст. – 2013. - №9. – С. 40-44 (0,7 д.а.).

24. Транскордонні кластери в системі регіонального розвитку країн високого конкурентного статусу/ Ю.В. Рибак // Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць НДЕІ. – 2011. - № 9 (124) С.199-205 (0,6 д.а.)

25. Sölvell Ö., Lindqvist G. (2013) The Cluster Initiative Greenbook 2.0. Presentation at the 16th TCI Global Conference 'Designing the Future – Innovation

through Strategic Partnerships', 3–6 September 2013, Kolding, Denmark. URL:: <http://www.slideshare>

26. Cluster Policy in Europe – Europe Innova Cluster Mapping Project, Oxford research AS (January 2008). URL: <http://www.clusterobservatory.eu>

27. Чужиков В.І., Лук'яненко О.Д. Кластерна політика Європейського Союзу // Економіка України. -2013. -№2. С.81 -91/

28. Ketels С., Memedovic O. From Clusters to Cluster-based Economic Development // International Journal of Technological Learning, Innovation and Development. 2008. vol. 1. N. 3.

УДК 332.14

ДІАГНОСТУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

ПОТАПЕНКО Т.П., аспірант кафедри менеджменту Черкаський державний технологічний університет

У статті досліджено європейський досвід щодо ідентифікації та діагностування процесів кластеризації, який базується на різних підходах: статистичному, галузевої оцінки, транснаціоналізації, розширення меж економічної інтеграції, оцінці кластерних ініціатив. Відзначено, що не існує єдиної методики для ідентифікації кластерів, що спирається на ключові індикатори і процедури, за допомогою яких визначають географічні межі кластерів і їх специфічні параметри (ефективність, конкурентоспроможність, інноваційність та ін.). Окреслено авторський діагностичний підхід щодо визначення пріоритетів регіональної кластерної політики розвитку будівельного комплексу на основі якісних та кількісних індикаторів, що на відміну від існуючих носить комплексний характер, надає можливість оцінки потенціалу кластеризації з урахуванням новітніх трендів розвитку, що може бути використаним у формуванні стратегії розвитку регіонів.

Ключові слова: процеси кластеризації; кластеризація будівельного комплексу; пріоритети кластерної політики; діагностування; SWOT – аналіз; експрес-діагностика; потенціал кластеризації.

В статье исследованы европейский опыт идентификации и диагностики процессов кластеризации, который основан на различных подходах: статистическом, отраслевой оценки, транснационализации, расширении границ экономической интеграции, оценке кластерных инициатив. Отмечено, что не существует единой методики для идентификации кластеров, которая опирается на ключевые индикаторы и процедуры, с помощью которых определяют географические границы кластеров и их специфические параметры (эффективность, конкурентоспособность, инновационность и др.). Описан авторский диагностический подход к определению приоритетов региональной кластерной политики развития строительного комплекса на основе качественных и количественных

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

**Збірник наукових праць Донецького державного університету
управління**

Серія «Економіка»

Том XVI

Випуск 296

Частина II

Мови: українська, російська, англійська

Відповідальний за випуск

Кумачова А.С.

Комп'ютерна верстка

Веремєєва М.В.

Підписано до руки 28.12.2015. формат 60x84/16/ Папір офісний.
Гарнітура Times New Roman Суг. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,60.
Наклад 100 прим.

Донецьки державни університет управління 87513,
м. Маріуполь, вул. Карпінського, 58